

RUSİYA FEDERASİYASININ HƏMAS-İSRİL MÜHARİBƏSİNDƏKİ MÖVQEYİ

SƏNUBƏR BABAŞOVA

*Bakı Dövlət Universiteti,**Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının müəllimi**E-mail: sanubarbabashova@bsu.edu.az*

Rusiyanın regiondakı münaqişələrə münasibətini şərtləndirən mühüm amillərdən biri də onun İsraillə münasibətləri və Fələstin probleminin iki dövlət formulu əsasında həllinə münasibəti olub. Rusiyanın Suriyaya hərbi müdaxiləsi və İranın Suriyadakı təsirindən narahat olan İsrail son illərdə ABŞ-nin regionda azalan nüfuzunu nəzərə alaraq mövcud vəziyyəti öz xeyrinə dəyişmək və İsrail-Rusiya arasındakı münasibətlərin gərginləşməsinin qarşısını almaq üçün Rusiya ilə strateji əməkdaşlığa yönəlmişdi. Rusiya İsrailə bağlanmış razılaşma və təhlükəsizlik mexanizmləri çərçivəsində İran əsgərlərinin İsrail-Suriya sərhədindən 85 kilometr uzaqda saxlanılacağına dair İsrailə zəmanət verib və İsrailin iranpərəst qruplara qarşı hərbi hərəkətlərinə məhəl qoymayıb. Beləliklə, Rusiya Suriyada təsir dairəsini genişləndirərək bölgədəki rolunu artırıb, İsrail isə şimal sərhədlərindən İran təhlükəsini əngəlləmək imkanı əldə edib. Razılaşmaya uyğun olaraq, İsrail Ukrayna ilə bağlı ABŞ və Avropa ölkələrindən ayrı siyasət müəyyən etməli olub. Bir çox Qərb ölkələrindən fərqli olaraq, İsrail 2022-ci ildə Rusiya-Ukrayna müharibəsi başladıqdan sonra Rusiyaya qarşı iqtisadi sanksiyalar tətbiq etməkdən imtina edib, Ukraynanın tez-tez təkrarlanan hərbi dəstək tələblərini rədd edib, həmçinin Ukraynanın arzusunda olduğu “Dəmir Qübbə” müdafiə sistemlərini satmaqdan da imtina edib.

İsrailə təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlıqdan əlavə, Rusiyanın regionda fəal olan İsrail əleydarları olan aktorlar ilə də güclü əlaqələri var. Fələstin probleminin iki dövlət formulu əsasında həllinin tərəfdarı olan Rusiya Qərb dövlətlərindən fərqli olaraq Həması terror təşkilatı kimi tanımır, bir çox sahələrdə İranla ittifaqı nəticəsində Yaxın Şərqdə ciddi nüfuz qazanıb. Təkcə hərbi sahədə deyil, həm də yumşaq güc müstəvisində də təsirini qoruyub saxlamağa çalışan Rusiyanın regionun ən mühüm və həssas problemlərindən biri olan Fələstin məsələsində də fəal rol oynayır. Həması terrorçu kimi qələmə verən və İsrailə həmrəylik nümayiş etdirən Qərb dünyasından fərqli olaraq, Rusiya münaqişənin ilk günlərində kəskin mövqe nümayiş etdirməyib. Rusiya Federa-

siyası Xarici İşlər Nazirliyinin qarşıdurmaların başladığı gün verdiyi açıqlamada Rusiyanın iki dövlət formulu dəstəklədiyi vurğulanıb, dərhal atəşkəsin vacibliyi öz əksini tapıb. Rusiya xarici işlər nazirinin müavini Mixail Boqdanov regionda İsrail, Fələstin və ərəb ölkələri ilə təmasda olduqlarını bildirərək “dərhal atəşkəs və Həmas və İsrail arasında sülh”ün vacibliyini qeyd edib. Rusiyanın bu münasibəti regionda fəal olan və münaqişənin genişlənməsinə tərəfdar olmayan bir çox ölkələrin siyasətinə uyğun olub. Bir qədər sonra Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin sözcüsü Mariya Zaxarova bildirib ki, 75 ildir davam edən bu münaqişə beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanan danışıqlar prosesi ilə həll edilə bilər. Mariya Zaxarova vurğulayıb ki, Rusiya 1967-ci il sərhədləri daxilində paytaxtı Şərqi Qüds olan İsrailə sülh və təhlükəsizlik şəraitində yaşayan, müstəqil Fələstin dövlətinin qurulmasının tərəfdarıdır [3].

Oktyabrın 7-də Həmas qüvvələrinin hücumundan sonra İsrail əvvəlcə həm region ölkələrinin, həm də Qərb dünyasının rəğbətini qazansa da, İsrailin Qəzadəkı dinc sakinləri əsas insani ehtiyaclardan məhrum etməsi, qəzzalıları məcburi köçürməsi və Qəzanın bombardman edilməsi beynəlxalq səviyyədə İsrail əleyhinə tənqidlərin meydana gəlməsinə səbəb oldu. İlk günlərdə hər iki tərəfi gərginliyi azaltmağa çağıran Türkiyə, Misir və Səudiyyə Ərəbistanı kimi bir çox dövlət İsrailin mülki əhaliyə hücumlarına qarşı çağırışlar etdilər. London, Nyu-York, Paris kimi bir çox böyük şəhərlərdə yüz minlərlə insanın iştirakı ilə etiraz aksiyaları keçirilərkən, ABŞ, Fransa və Almaniya başda olmaqla bir çox Qərb dövlətləri kəskin İsrailiyönlü mövqelərini davam etdiriblər. Bu prosesdə İsrail meydana görünən heç bir hərbi uğur əldə edə bilməsə belə, ilk günlərdə qazandığı beynəlxalq rəğbət və mənəvi üstünlüyünü itirdi. Beynəlxalq aləmdə baş verənləri diqqətlə izləyən Rusiya İsrailin hücumlarına qarşı tənqidi mövqe tutmağa başladı. Beləliklə, Rusiya qlobal səviyyədə Qərb hegemonluğunun, regional səviyyədə ABŞ və Aİ-nin təkcə Yaxın Şərq məsələsində deyil, həm də Ukrayna məsələsində mövqelərinin müzakirə olunmasına şərait yaratdı.

Rusiyanın mövqeyi dövlət başçısı və digər rəsmilərin çıxışlarında da aydın müşahidə edilirdi. Rusiya Federasiyası dövlət başçısı Vladimir Putin Qırğızıstanın paytaxtı Bişkekdə keçirilən Müstəqil Dövlətlər Birliyinə (MDB) üzv dövlətlərin liderlərinin sammitindəki çıxışında İsrail-Fələstin münaqişəsi ilə bağlı açıqlamalar verib mövqeyini ifadə etmişdir. Fələstin-İsrail münaqişəsinin misli görünməmiş səviyyəyə çatdığını, hər iki tərəfdən minlərlə dinc sakinin həlak olduğunu və yaralandığını qeyd edən Rusiya Federasiyası dövlət başçısı Vladimir Putin, israillilərin və fələstinlilərin hazırda yaşadıkları genişmiqyaslı faciənin ABŞ-ın Yaxın Şərqdəki siyasətinin uğursuzluğunun birbaşa nəticəsi olduğunu bildirib. ABŞ və Avropa Fələstin xalqının maraqlarını nəzərə almadığını dövlət başçısı bəyan edib ki, ABŞ avropalı tərəfdəşləri ilə birlikdə Yaxın Şərq probleminin həllini inhisara almağa çalışır, hər iki tərəf üçün məqbul kompromislər tapmaqda maraqlı deyil və şübhəsiz ki, Fələstin xalqının fundamental maraqlarını heç vaxt nəzərə almır. Amerikalıların uzun illərdir ki, birtərəfli münasibətinin vəziyyəti daha da çıxılmaz vəziyyətə saldıqlarını bildirən Vladimir Putin, Yaxın Şərqdə beynəlxalq vasitəçilər dördlüyünün istifadə edilmədiyini bildirib. ABŞ-ın Rusiya, ABŞ, Avropa İttifaqı (Aİ) və Birləşmiş Millətlər Təşkilatından (BMT) ibarət özünəməxsus formata və səlahiyyətə malik Yaxın Şərq dördlüyünün işinə uydurma bəhanələrlə əngəl törətdiyini qeyd edən Vladimir Putin, bu cəhdlərin siyasi bir problem olan Fələstin probleminin həlli üçün iqtisadi yardım edildiyini bildirib tənqid etmişdir. Beləliklə, Rusiya Federasiyası Həmas-İsrail müharibəsinin ilkin mərhələsində Qərb- ABŞ və Avropa dövlətlərinin gərginliyin artmasına səbəb olduğunu bildirib açıq şəkildə tənqid etmişdir. Rusiyanın belə mövqeyi sözsüz ki, Rusiya-İsrail münasibətlərinə də təsir göstərmişdir.

Rusiya və Qərb dövlətləri arasındakı fikir ayrılıqları özünü beynəlxalq institutlar səviyyəsində də göstərib. Rusiyanın 16 oktyabr 2023-cü ildə BMT Təhlükəsizlik Şurasına təqdim etdiyi Qəzzada "humanitar atəşkəs" nəzərdə tutan qətnamə layihəsini Çin, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Mozambik və Qabon dəstəkləmişdir. Rusiyanın təqdim etdiyi, Həmasın və ya digər tərəflərin adı çəkilməyən qanun layihəsində "mülki insanlara qarşı hər cür zorakılıq, hər cür hərbi əməliyyatlar və hər cür mülki ölüm hallarının pislənməsi" nəzərdə tutulurdu. Qanun la-

yihəsinə Rusiya da daxil olmaqla 5 ölkədə "hə" səsi verilib, 6 ölkə bitərəf qalıb, 4 ölkə - ABŞ, İngiltərə, Fransa və Yaponiya isə "yox" demişdir. Rusiyanın BMT-dəki səfiri Vasili Nebenzia səsvermədən sonra verdiyi açıqlamada "son onilliklərin ən ciddi zorakılığını sakitləşdirmək üçün ümumi mesaj göndərə bilməyən Təhlükəsizlik Şurasının Qərb bloku ölkələrinin eqoist niyyətlərinin girovuna çevrildiyini" bildirmişdir [6].

Bir qədər sonra Həmasın yüksək rütbəli nümayəndə heyətinin Moskvaya səfər etməsi bir tərəfdən Rusiyanın Həmas-İsrail münaqişəsi və regiondakı mövqeyi barədə daha aydın təsəvvür yaradıb, digər tərəfdən Rusiya-İsrail münasibətlərinin daha da gərginləşməsinə səbəb olmuşdur. Rusiya xarici işlər nazirinin müavini Mixail Boqdanovla görüşən nümayəndə heyətinə Həmasın qurucusu və siyasi lideri Musa Əbu Mərzuk başçılıq etmişdir [1]. Rusiya Federasiyası dövlət başçısı Vladimir Putin müharibəyə son qoymaq üçün xarici işlər nazirlərinin görüşünə ev sahibliyi etməyi də təklif edib və bildirib ki, "Bizim İsrailə çox sabit münasibətlərimiz və ticarət əlaqələrimiz var və fələstinlilərlə onilliklər ərzində dostluq münasibətlərimiz mövcuddur (olub)" [2].

2024-cü ilin yanvarında Rusiya-İsrail münasibətləri daha da gərginləşib. Qazaxıstanın paytaxtı Astanada Suriya ilə bağlı görüş zamanı Rusiyanın Suriya üzrə xüsusi nümayəndəsi Aleksandr Lavrentyev Cənubi Afrikanın Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsində İsraili ittiham edərək İsrailin Qəzzadakı hərəkətlərinin "hətta soyqırım kimi şərh oluna bilən" "əsl cinayət" olduğunu bildirib.

Rusiya və Çin 22 mart 2024-cü ildə ABŞ-ın dəstəklədiyi BMT Təhlükəsizlik Şurasının Qəzzada dərhal atəşkəs əldə olunmasını Həmas tərəfindən saxlanılan girovların azad edilməsi ilə əlaqələndirən qətnamə layihəsinə veto hüququndan istifadə edərək "yox" deyib. Qətnamə layihəsində "Həmas və digər terrorçu və ekstremist qrupların Fələstin xalqını təmsil etmədiyi" vurğulanıb və Həmasın "bəzi üzv dövlətləri tərəfindən terror təşkilatı" kimi tanındığı qeyd edilmişdi [5]. Rusiyanın BMT-dəki səfiri Vasili Nebenzia səsvermədən əvvəl verdiyi açıqlamada ölkəsinin dərhal atəşkəsi dəstəklədiyini, lakin ABŞ-ın təklif etdiyi layihədə istifadə olunan dilin qəbul olunmaz olduğunu bildirib. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası Rusiya və Çinin veto qoymasından sonra Qəzzada "dərhal atəşkəs" tələb edən ABŞ-ın qətnamə layihəsini rədd edib [4].

2024-cü ilin aprel ayında Rusiya müharibənin ən ciddi böhranı ilə üzləşməli oldu. İran və İsrail birbaşa olaraq bir-birinə hücum etməsi müharibənin genişlənməsi ehtimalını artırdı. Bu mərhələdə böyük dövlətlər, o cümlədən ABŞ və Rusiya münaqişəni yüngülləşdirməyə çalışıblar. Belə ki, Rusiyanın İsrail və İran arasındakı gərginliyə reaksiyasına nəzər salarkən bir neçə məqamı qeyd etmək lazımdır. Birincisi, Rusiya İsraili səfirliyə hücumuna görə tənqid edib, həmçinin İsraili ABŞ-ı da günahlandırır. Sonra İran İsrailə böyük hücumu ilə cavab verəndə, Rusiya İsraili təmkinli olmağa çağırır. Rusiyanın xəbərdarlıqları İsrailin İrana yenidən cavab hücumunun qarşısını ala bilməyib və nəticədə Natanzda İranın nüvə qurğusunu mühafizə edən Rusiya istehsalı olan SAM-300 kompleksi məhv edilib.

Rusiya Federasiyası BMT Təhlükəsizlik Şurası 10 iyun 2024-cü ildə Qəzzada müharibəyə son qoymaq üçün üç mərhələli hərtərəfli atəşkəs razılaşmasına nail olmaq məqsədi daşıyan qətnaməyə münasibətdə də bitərəflik nümayiş etdirib. Qətnamədə Təhlükəsizlik Şurası Qəzza zolağında demoqrafik və ya ərazi dəyişikliyinə yönəlmiş istənilən cəhdi, o cümlədən Qəzza ərazisinin ölçüsünü azaldacaq istənilən addımı rədd edirdi. Birinci mərhələ "qadınlar, qocalar və yaralılar daxil olmaqla, girovların azad edilməsi, bəzi öldürülmüş girovların qalıqlarının qaytarılması və fələstinli əsirlərin mübadiləsi ilə dərhal, tam və tam atəşkəs"dən ibarətdir. O, İsrail qüvvələrinin Qəzzanın "məskunlaşmış ərazilərindən" çıxarılmasını, fələstinlilərin şimal da daxil olmaqla Qəzzanın hər yerində öz evlərinə və məhəllələrinə qayıtmasını və humanitar yardımın təhlükəsiz və səmərəli paylanmasını tələb edir. İkinci mərhələdə "Qəzzada bütün digər girovların azad edilməsi və İsrail qüvvələrinin Qəzzadan tamamilə çıxarılması müqabilində" hərbi əməliyyatların daimi olaraq dayandırılması nəzərdə tutulur. Üçüncü mərhələdə "Qəzza üçün çoxillik əsaslı yenidənqurma planı" başlayacaq və hələ də Qəzza zolağında olan girovların İsrailə qaytarılması nəzərdə tutulurdu [5].

Beləliklə, 7 oktyabr 2023-cü ildə Həmasın İsrailə hücumu ilə başlayan münaqişəyə Yaxın Şərqi əsas aktorlarından biri olan Rusiyanın regiondakı maraqları, İsrailə münasibətləri, Ukraynada davam edən müharibə səbəbindən çevik siyasət reallaşdırmağa cəhd edib. Lakin bir qədər sonra BMT TŞ-na təqdim edilmiş qətnamə layihələri və Həmasın nümayəndə heyətinin Moskvaya dəvət olunması sübut

edir ki, Rusiya İsrailə münasibətləri gərginləşdirmək istəməsə belə, Fələstin yönümlü siyasət reallaşdırır. Rusiyanın belə siyasət reallaşdırmasına təsir göstərən amillərdən biri də ABŞ və digər Qərb dövlətlərinin birmənalı şəkildə İsrailə dəstək göstəməsi və Qərb dövlətlərinin regiondakı maraqları ilə bağlıdır. Digər tərəfdən, İran və İsrailin birbaşa olaraq bir-birinə hücum etməsi zamanı Rusiyanın mövqeyi sübut edir ki, Rusiya münaqişənin coğrafiyasının genişlənməsini, İranın və digər maraqlı aktorların bu münaqişəyə daxil olmasını istəmir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *Russian policies during the Israeli-Hamas war since october the 7th, 13 may 2024, <https://besacenter.org/russian-policies-during-the-israeli-hamas-war/#:~:text=Not%20only%20did%20Moscow%20legitimize,UNSC%20resolution%20that%20mentioned%20Hamas>*

2. *Russia warns of 'absolutely unacceptable' civilian casualties in case of Israeli ground operation in Gaza, 13 october 2023, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/russia-warns-of-absolutely-unacceptable-civilian-casualties-in-case-of-israeli-ground-operation-in-gaza/3018292>*

3. *Russia expresses concern over Palestinian-Israeli conflict escalation – Foreign Ministry, 7 october 2023, <https://tass.com/politics/1686441>*

4. *Russia, China veto US-led UN resolution linking Gaza ceasefire to hostage release, 22 march 2024, <https://www.aa.com.tr/en/americas/russia-china-veto-us-led-un-resolution-linking-gaza-cease-fire-to-hostage-release/3171810>*

5. *U.N. Security Council passes Gaza cease-fire proposal drafted by the U.S., 10.06.2024, <https://www.nbcnews.com/news/us-news/us-calls-un-security-council-vote-cease-fire-proposal-gaza-renewal156373>*

6. *UN Security Council rejects Russia's resolution on Gaza that fails to mention Hamas, 16 october 2023, <https://apnews.com/article/israel-hamas-un-resolutions-russia-brazil-c601d6aefe-9d853428a485c9b6011830>*

SUMMARY

The Russian Federation tried to implement a flexible policy to cope with the challenges caused by the ever-changing geopolitics of the Middle East on October 7, 2023. In this process, Russia's policy was shaped by its relations with Israel, the ongoing war in Ukraine, and the influence of US sanctions. Especially after its military intervention in Syria in 2015, Russia, which became one of the main actors in the Middle East region, implemented a flexible policy in the direction of its relations with the actors in the region and its foreign policy goals. Although Russia did not have a serious say in the course of the war, by "loudly" expressing its critical attitude towards Israel and its supporters, it had the opportunity to both strengthen its regional role and question the legitimacy of the West's global hegemony.

Keywords: *Russia, Middle East, Israel, Gaza, UN, two-state formula, veto, humanitarian crisis, cease-fire.*

РЕЗЮМЕ

7 октября 2023 года Российская Федерация попыталась реализовать гибкую политику, чтобы справиться с вызовами, вызванными постоянно меняющейся геополитикой Ближнего Востока. В этом процессе политика России формировалась под влиянием ее отношений с Израилем, продолжающейся войны в Украине и влияния санкций США. Особенно после своего военного вмешательства в Сирию в 2015 году Россия, которая стала одним из главных игроков в регионе Ближнего Востока, реализовала гибкую политику в направлении своих отношений с игроками в регионе и своих внешнеполитических целей. Хотя Россия не имела серьезного голоса в ходе войны, «громко» выражая свое критическое отношение к Израилю и его сторонникам, она имела возможность как укрепить свою региональную роль, так и поставить под сомнение легитимность глобальной гегемонии Запада.

Ключевые слова: *Россия, Ближний Восток, Израиль, Газа, ООН, формула двух государств, veto, гуманитарный кризис, прекращение огня.*

XÜLASƏ

Rusiya Federasiyası 2023-cü il oktyabrın 7-də Həmasın İsrailin nəzarətində olan ərazilərə qəfil hücumu ilə başlayan Həmas-İsrail müharibəsindən sonra Yaxın Şərqi daim dəyişən geosiyasətinin yaratdığı çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün çevik siyasət reallaşdırmağa səy göstərib. Bu prosesdə Rusiyanın siyasəti İsrailə münasibətləri, Ukraynada davam edən müharibə və ABŞ-ın sanksiyalarının təsiri nəticəsində formalaşib. Xüsusilə 2015-ci ildə Suriyaya hərbi müdaxiləsindən sonra regionunun əsas aktorlarından birinə çevrilən Rusiya, regiondakı aktorlarla münasibətləri və xarici siyasət hədəfləri istiqamətində çevik siyasət yeridib. Rusiya müharibənin gedişində ciddi söz sahibi olmasa da, İsrailə və onun tərəfdarlarına qarşı tənqidi münasibətini “yüksək səslə” ifadə etməklə həm regiondakı mövqeyini gücləndirmək, həm də Qərbin global hegemonluğunun legitimliyini şübhə altına almaq imkanı əldə edib.

Açar sözlər: *Rusiya, Yaxın Şərq, İsrail, Qəzza, BMT, iki dövlət formulu, veto, humanitar böhran, atəşkəs.*